

UDK 070.482:303.64"1929/1942"
27-789.33:321.64
<https://doi.org/10.53745/ccp.49.95.3>
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 8. siječnja 2025.
Prihvaćeno za objavljivanje: 14. travnja 2025.

POLITIČKI DISKURS U ČASOPISU *DUHOVNI ŽIVOT* (1929. – 1942.)

Slavko SLIŠKOVIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška ulica 38, 10 000 Zagreb
slavko.sliskovic@kbf.unizg.hr

Dominikanci su 1929. godine u Samostanu Kraljice sv. krunice u Zagrebu utemeljili izdavačku kuću Istina u kojoj su publicirali časopise Duhovni život, Gospina krunica i Kalendar Gospine krunice te izdavali knjige filozofsko-teološkog sadržaja. Među izdanjima se ističe revija Duhovni život, koja je izlazila od 1929. do 1942. godine. Uz brojne suradnike koji su obilježili hrvatski katolicizam prve polovice 20. stoljeća i čitatelje različitih društvenih slojeva taj je časopis postao zrcalom dominikanske misli među Hrvatima. Kritički je propitivao razna područja crkvenog i društvenog života pa nije ostao po strani ni na političkom polju u vremenima tijekom kojih se mijenjao državnopravni okvir hrvatskih zemalja i cijele Europe. Vođeni kršćanskim načelima u uređivačkoj politici časopisa nisu prešutno prelazili preko totalitarnih ideologija i režima koji su željeli ukloniti svako drukčije mišljenje. Stoga smo pristupili analizi svih objavljenih priloga u toj reviji kako bismo predstavili politički diskurs njezinih urednika i suradnika, koji ju je učinio društveno relevantnom, te pokazali kako se upravo u tome nalazi razlog svojevrzne zabrane i prestanka njezina izlaženja.

KLJUČNE RIJEČI: *dominikanci, Hijacint Bošković, Naklada "Istina", časopis "Duhovni život", politika, totalitarni sustavi*

Uvod

Tijekom 19. i početkom 20. stoljeća Katolička Crkva se suočila sa snažnim izazovima liberalizma i modernizma te industrijske, nacionalnih i političkih revolucija, koje su uvelike dovele u pitanje njezin ugled i dotadašnji društveni utjecaj. Osporavan joj je također nauk i ustroj te općenito problematiziran položaj religije u javnom životu. Nadalje, Crkva

je ostala bez tisućgodišnje ustanove koja je rimskoga prvosvećenika činila svjetovnim vladarom. Padom Papinske Države “Petrovi nasljednici” postali su “dragovoljni vatikanski zatočnici” idućih šezdesetak godina.¹

U širenju protucrkvenih ideja i pokreta veliku ulogu imala su onodobna sredstva društvenog priopćavanja. Stoga se i sama Crkva odlučila posvetiti toj djelatnosti te je od negativnog stava osuđivanja i apologetskog narativa preuzela afirmativan pristup medijima kao sredstvima informiranja i formiranja. Ujedno je preko njih oblikovala javno mnijenje i mobilizirala katolike diljem svijeta na zauzeto očuvanje i širenje katoličkog nauka.²

Unutar obrađivanog vremenskog okvira došlo je do osnutka *Radio Vatikana* 12. veljače 1931. godine. U svome govoru papa Pio XI. naglasio je tom prigodom kako u tom sredstvu društvene komunikacije prepoznaje oruđe za prenošenje radosne vijesti svim narodima, cijelom stvorenju, svim krajevima svijeta, bogatima i siromašnima.³

U medijskom prostoru, ali i općenito crkvenom životu, veliku ulogu dobili su laici koji su kroz *Katoličku akciju* i slične pokrete promicali kršćanske vrijednosti u svijetu koji ih je napuštao kroz nagle društvene promjene ili postupnim odbacivanjem njihova življenja. Među Hrvatima tu je zadaću izvršio *Hrvatski katolički pokret* preko svojih ogranaka, ponekad i međusobno suprotstavljenih. No, cilj je postignut kada je tisak katoličke orijentacije mogao parirati onome liberalnih i antiklerikalnih svjetonazora.⁴

Došlo je također do osnutka stranaka utemeljenih na kršćanskim ili specifično katoličkim principima, koje su u političkom životu pojedinih nacija imale odlučujuću ulogu, iako takve partijske platforme nisu imale velika uspjeha kod Hrvata.⁵

Za vrijeme pape Lava XIII. (1878. – 1903.) pokrenuta je obnova tomizma, učenja sv. Tome Akvinskoga, a što je utjecalo na prihvaćanje realnosti socijalnih promjena te svojevrsnog pokušaja da se u postojeći društveni konstrukt ukorijeni ono što se smatralo milošću kršćanskih vrijednosti, a u Crkvi stvori jedinstvo na temelju jasnih filozofskih postavaka.⁶

Zahvaljujući međunarodnoj naravi Reda propovjednika hrvatski dominikanci, tada članovi Dalmatinske dominikanske provincije Navještenja Blažene Djevice Marije, redovito su studirali u studentskim dominikanskim centrima koji su tek osnovani ili su doživjeli znatne promjene krajem 19. i početkom 20. stoljeća na spomenutim principima. Naime, na općim skupštinama, kao vrhovnoj vlasti, zatražena je prilagodba dominikanskog obrazovanja suvremenom svijetu. To je dovelo do povratka dominikanaca u Oxford, a uskoro i u Cambridge. Kolegij sv. Tome u Rimu je uz bogoslovni utemeljio filozofski i fakultet kanonskoga prava te je prerastao u *Collegium Anglicum*. Dominikanci su došli na sveučilište u

¹ Papinska Država prestala je postojati ulaskom talijanskih trupa u Rim 1870., a obnovljena je kao Država Vatikanskoga Grada 1929. godine Lateranskim ugovorom Svete Stolicе i Italije kao apsolutna monarhija na čelu s papom kao izbornim vladarom. U službi je Svete Stolicе kao upravnog tijela Katoličke Crkve.

² Usp. DEVČIĆ, Crkva i svijet medija: put od nepovjerenja do poziva na dijalog, 5–25.

³ Usp. PIO XI., *Qui arcana*, 65.

⁴ Usp. ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, 433–439., 450–451.

⁵ *Isto*, 435.

⁶ Usp. KEŠINA, Značaj enciklike *Aeterni Patris* za obnovu tomističke filozofije u 19. i 20. stoljeću, 219–225.; BONINO, *Le fondement doctrinal du projet Leonin: Aeterni Patris et la restauration du thomisme*, 267–274.

švicarskom Fribourgu, osnovali *Biblijsku školu* u Jeruzalemu, započeto je kritičko izdanje djela sv. Tome, a u Parizu je osnovan institut *Istina* s ciljem približavanja pravoslavlju.⁷

Francuski dominikanci pokrenuli su 1919. godine časopis *La vie spirituelle* s ciljem obnove duhovnoga života i pobožnosti. Najprije su ga izdavali redovnici touluške, a potom pariške provincije.⁸ Godine 1928. utemeljili su također časopis *La vie intellectuelle*, namijenjen odmaku od apologetike prošlosti, kao alternativnu ponudu kršćanstva suvremenom svijetu i kršćanskoj demokraciji. Zahvaljujući svojoj aktualnosti postao je jedna od najutjecajnijih francuskih revija 30-ih godina 20. stoljeća.⁹

U isto vrijeme dominikanci su u Zagrebu na hrvatskom jeziku pokrenuli časopis *Duhovni život*. U ovom radu ćemo raščlambom svih u njemu objavljenih priloga istražiti društvenu relevantnost te revije u sadržajnom, suradničkom i uređivačkom smislu. Također ćemo propitati njezinu suvremenost u praćenju crkvenih i društvenih gibanja, osobito na socijalnoj revalorizaciji kršćanskih vrijednosti te ulozi institucionalne Crkve i angažiranih vjernika laika. Usto ćemo promotriti politički diskurs urednika i suradnika toga časopisa te otkriti u kojoj mjeri na tom području treba tražiti razloge prestanka njegova izlaženja u politički turbulentnim vremenima.

1. Časopis *Duhovni život*

Osmogodišnji boravak i studij na *Angelicumu* u Rimu, gdje je 1928. godine postigao doktorat, omogućio je mladome lektoru teologije i doktoru filozofije Hijacintu Boškoviću (190. – 1947.) upoznavanje eklezijalnih gibanja ne samo Vječnoga grada nego i univerzalne Crkve, a osobito dominikanskoga reda. Stečena iskustva želio je prenijeti u domovinske okvire. Posebice inspiriran navedenim pothvatima francuskih dominikanaca (Institut *Istina* te časopisi *La vie spirituelle* i *La vie intellectuelle*), on je 1929. godine u novoosnovanom dominikanskom samostanu Kraljice sv. krunice u Zagrebu, uz suglasnost redovničkih poglavara, utemeljio izdavačku kuću *Istina* i pokrenuo časopis *Duhovni život*.¹⁰ Oko sebe je okupio veći broj generacijski, intelektualno i duhovno bliske subraće, koji su mu pomagali u uređivačkim i izdavačkim poslovima kao i vlastitim pisanim prilogima. Tako je časopis od početka poprimio dominikansku odrednicu ne plašeći se ponuditi svoje stranice za objavljivanje suradnicima koji ne pripadaju dominikancima, među kojima nalazimo biskupe, dijecezanske svećenike i redovnike ostalih zajednica. Posebice je vidljiv trag vjernika laika, koji su autori oko jedne trećine priloga, što ukazuje na ranije spomenutu valorizaciju njihove uloge u Crkvi. U 84 broja te revije surađivala su 124 autora te gotovo da nema značajnije osobe Crkve u Hrvata prve polovice 20. stoljeća koja nije dala svoj prilog tom glasilu. Časopis je izlazio svaka dva mjeseca u nakladi od 1000 do 3600 primjeraka.¹¹ Osim preuzimanja imena pariškoga instituta *Istina* za vlastitu nakladničku kuću, hrvatski su dominikanci doslovno preveli naslov časopisa svoje francuske subraće. Usto, već

⁷ HINNEBUSCH, *Dominikanci. Kratka povijest Reda*, 207–211.

⁸ *Vie spirituelle (La)*, *Dictionnaire biographique des frères prêcheurs*.

⁹ *Vie intellectuelle (La)*, *Dictionnaire biographique des frères prêcheurs*.

¹⁰ VEREŠ, Bošković, Hijacint.

¹¹ RADELJ, Bibliografija časopisa 'Duhovni život' (1929–1942), 232.

objavljenih deset godišta pariškog časopisa *La vie spirituelle* i redovito izlaženje revije *La vie intellectuelle* omogućili su zagrebačkom uredništvu dostatnost materijala koji su mogli po potrebi prevoditi i publicirati u svome glasilu, a što su nerijetko i činili.¹²

Motiv nastanka izložen je u Uvodniku prvoga broja. “Moderni čovjek, izgubljen u sitnim pitanjima, iscrpljen u teci za materijalnim napretkom i okorio u indolentnosti, nema vremena ni zanosa za višim ciljevima.... S druge strane činjenica je, da se čovjek ne zanosi onim, što ne pozna. Nije li jedan od glavnijih razloga današnje tipične hladnoće taj, što ljudi uopće nijesu osjetili svu dubinu katoličke nauke, ni ljepotu kršćanskog života? I, ako ne slijede put života, nije li to zato, što ga ne vide, pa odbacuju ono, što ne poznaju? Držimo zato, da treba slijepima otkriti punu njegovu ljepotu i zalutalima pokazati pravu stazu.”¹³

Hrvatski su dominikanci uz preuzimanje naslova časopisa od francuske subraće također osmislili strukturu vlastita glasila, kombinirajući sadržaj njihovih dviju revija, prilagođavajući ga hrvatskoj stvarnosti. Tako je revija imala sedam različitih rubrika: Članci, Liturgijski život, Uzori, Sveta Hrvatska, Na izvorima, Ideje i pokreti te Književnost. U nekim brojevima Uzori i Sveta Hrvatska bili su ujedinjeni. Nas će u ovome radu najviše zanimati Članci te Ideje i pokreti i, donekle, Uzori, iako ćemo predstaviti također ono što u drugim rubrikama držimo vezanim uz našu temu.

Časopis je izlazio od 1929. do ugasnuća 1942. godine. Držimo da izraz “ugasnuće” najbolje odgovara razlogu prestanke njegova izlaženja jer nije bio formalno zabranjen, nego je njegovo izlaženje službeno prekinuto “radi nestašice papira”¹⁴. Razlog dovođenja u pitanje ovoga objašnjenja pronalazimo u činjenici da je papira bilo dostatno za časopis *Gospina krunica* iste naklade *Istina* sve do konca rata, a na temelju uvida u Knjigu blagajne vidljivo je kako je *Duhovni život* poslovao pozitivno zahvaljujući brojnim pretplatnicima kao i pomoći uprave Provincije, koja je taj medij nesumnjivo smatrala jednim od načina propovijedanja, pa se je mogao nositi s povećanom cijenom tiskarskih usluga.¹⁵ Stoga držimo da razloge prestanka izlaženja treba potražiti u političkom diskursu uredništva i autora članaka toga časopisa.

2. Politički narativ

Spomenuta potreba odgovora liberalizmu i antiklerikalizmu te želja da kršćanske, osobito katoličke vrijednosti postanu društveno relevantne zasigurno su bile dio početne motivacije za pokretanje časopisa *Duhovni život*. Vidljivo je to iz već navedene Uvodne riječi prvoga broja, ali i njegova sadržaja. Tako u rubrici Ideje i pokreti nalazimo članak *Duhovni pokret kod Čeha* u kome se osuđuje “sjeme liberalizma već davno prije posijano”, a hvali “val zatalasanog vjerskog pokreta”, koji je zahvatio laike diljem svijeta u kojemu “toliki

¹² Svi članci stranih autora prijevodi su već ranije objavljenih radova u francuskim revijama.

¹³ Uvodna riječ, 1.

¹⁴ Na nutarnjim koricama posljednjeg broja časopisa Uredništvo poručuje: “Javlamo svim predplatnicima ‘Duhovnog života’ da s ovim brojem prestaje izlaženje naše revije. Među ostalim listovima radi nestašice papira obustavljen je i naš list.” *Duhovni život. Asketsko-mistička revija*, 14 (1942.) 4–6.

¹⁵ Knjige računa vođene su od 1929. do 1934. pod nazivom *Duhovni život i Gospina krunica*, za 1935. *Duhovni život, Gospina krunica i druge publikacije*, a nakon toga *Knjiga blagajne Kancelarije ‘Istina’*. Arhiv Hrvatske dominikanske provincije, Zagreb, Fond Dominikanska naklada “Istina”.

javni kulturni radnici svom dušom pregnuše da sa svog naroda dignu već poslovični žig liberalizma i vjerske protivnosti” te se izražava nada “da će i kod nas slično djelo uspjeti”.¹⁶ Znakovit je također članak iste rubrike drugoga broja pod nazivom *Njemačka – Jugendbewegung*, u kojem se konstatira kako je “njemački narod bolestan, teško bolestan”, a uzrok je “prekomjerno bogatstvo na jednoj, a strahovita bijeda na drugoj strani”, dok se lijek vidi u “unutrašnjoj obnovi”, čija je slika katoličko društvo Jugendbewegung. Zadaća mu je rad na ublažavanju socijalne nejednakosti, skrb o kažnjenicima, dijalog različitih i međusobno suprotstavljenih političkih opcija te uvođenje kršćanskih načela u politički život s ciljem uspostavljanja trajnoga mira.¹⁷

Umjesto liberalizma Katolička Crkva se uskoro suočila s totalitarnim ideologijama i režimima komunizma, fašizma i nacionalsocijalizma. U svome je poslanju “prokazivala idolatriju vrijednosti koje su čak bile pravedne i dobre, poput domovine, nacije, ili pak za nju neprihvatljive, kao što su rasa ili klasna borba”¹⁸. Posljedično se mijenja i narativ članaka te revije. Liberalizam i antiklerikalizam uskoro zamjenjuju komunizam, boljševizam te ideologizacija države, nacije, rase ili klase. Prema svim ovim pojavama *Duhovni život* je kritičan te ih stavlja u opreku s katoličkim naukom. U tome također možemo prepoznati aktualnost časopisa te zaključiti kako je uredništvo budno pratilo stanje opće Crkve. Naime, 29. lipnja 1931. godine papa Pio XI. objavio je encikliku *Non abbiamo bisogno* u kojoj, istina, nije osudio fašizam kao takav, ali jest “pogansko klanjanje Državi” i obrazovanje mladeži na principima “mržnje, nasilja i uvreda”.¹⁹ Bio je to izravan odgovor na fašistički pokušaj uklanjanja Katoličke akcije iz društva.

Budući da je osjećaj ugroženosti u materijalnoj egzistenciji i društvenom položaju dotadašnjega srednjeg staleža bio plodno tlo za širenje totalitarnih ideologija fašizma i nacizma, a želja za emancipacijom radništva i poboljšanjem njihova statusa vodila je komunizmu, u članku *Obnova duha i socijalnog poretka* Jordan Kuničić oštro je napao društveni sustav u kojemu “se je jedan dio ljudskog društva (najjači i najbezobzirniji) obilno opskrbio za život” dok je “drugi dio (proleterijat) počeo stradati”, uslijed čega je došlo do socijalnih raslojavanja i klasnih sukoba. Autor lijek ne vidi u zavodljivom učenju komunizma i boljševizma, ali jednako tako upozorava na opasnost učenja i prakse onih koji su na mjesto Boga stavili “novoga boga, državu, kojoj su radije žrtvovali svoju slobodu i ljubav”. Po njemu takav “hipernacionalizam... ruši zakone... umjerenog domoljublja, bratske ljubavi (što sve ljude spaja u jednu obitelj pod jednim Ocem nebeskim), poštivanja tuđeg prava, a stvara sebičnost, zatornu mržnju naroda ili klasa”²⁰.

U skladu sa sigurnosnom situacijom u svijetu vrlo skoro se počelo pisati o mogućim oružanim sukobima. Tako Hijacint Bošković ističe kako “pretjerano isticanje nacija dovodi do međusobnih mržnja i sukoba”²¹. Također su prenesene riječi pape Pia XI. poljskim hodočasnicima 1934. godine kako je “kriza mira” posljedica “nebratskog antagonizma”.²²

¹⁶ LEBEDINA, Duhovni pokret kod Čeha, 53–54.

¹⁷ TRIER, *Njemačka – Jugendbewegung*, 119–120.

¹⁸ BEDOUELLE, *Povijest Crkve*, 158.

¹⁹ PIO XI., *Non abbiamo bisogno* (pristupljeno 21. listopada 2024.).

²⁰ KUNIČIĆ, *Obnova duha i socijalnog poretka*, 83.

²¹ BOŠKOVIĆ, *Više duha*, 133.

²² Direktive Crkve, 185.

Posebice se prati situacija pod nacističkim režimom, gdje se u “izmučenoj i iskušanoj katoličkoj Njemačkoj hoće da oslabi značenje katolicizma kao snažnog utjecajnog faktora na ispravni razvoj narodne kulture”, kako se to naglašava u prikazu knjige Emila Rittera *Katholisch-Konservatives Erbgut*.²³

Uredništvo časopisa je, nasljedujući učenje Crkve, vrlo rano prepoznalo i hrvatskoj javnosti nastojalo predstaviti opasnost za katoličanstvo totalitarnih ideologija, koje su u pripadajućim im režimima potvrdile opravdanost straha od njihova uspjeha. Stoga nije propustilo popratiti papinske dokumente vezane uz njih, nastojeći ih kontekstualizirati u hrvatsku stvarnost. Tako ističu da “Papina poruka njemačkim katolicima *Mit brennender Sorge* i dalekom Meksiku *Nos es muy* od 28. marta t. g. nakon okružnice o komunizmu *Divini Redemptoris* zaista sačinjava riznicu korisnih i spasonosnih putokaza, da ne udarimo lađom u smrtonosnu hridinu”.²⁴

Vidljivo je da Crkva nije pravila veliku razliku između totalitarnih režima, čije su oznake dokinuće političkog pluralizma, vladavina terorom te oslanjanje na psihologiju i promidžbu mržnje prema svima koje se smatra drukčijima. Ipak, već postojeća iskustva neprijateljstva prema kršćanstvu od strane režima u Rusiji davala su joj jasniju sliku o naravi komunizma i lijeve političke orijentacije kroz populističku revoluciju u Meksiku. Uz konkretne opise teškoća kojima su kršćani bili izloženi u tom sustavu poseban je naglasak stavljen na pouku čitatelja o nepomirljivosti komunističkih i kršćanskih načela. Tako Jordan Kuničić u nekoliko članaka govori o komunizmu i religiji: “Pojam komunizma uključuje pojam međusobne suradnje, životne zajednice. Jednakost i jedinstvo duha, to je vječna čežnja ljudskog srca... Komunizam hoće da dođe do neke materijalne jednakosti nasilnim putem, kao što se ujedinjuju dijelovi jednoga stroja. Kršćanstvo naprotiv hoće da ostvari jedinstvo duha na temelju pravde i ljubavi, propovijedajući iste duhovne veze među ljudima obzirom na jedno te isto zajedničko Biće: Oca nebeskoga... U borbi što vodi komunizam s religijom snage su različite i oprečne. Komunizam računa na silu, a religija na slobodu i milost Boga.”²⁵

Totalitarizmi su kroz kolektivizaciju društva, s ciljem lakšega vladanja svojim podložnicima, nastojali oslabiti njihov osobni i obiteljski identitet. Stoga je isti autor u drugom članku osobito naglasio neprihvatljivost kolektivizma, koji je osim u komunizmu također snažno prisutan u nacionalsocijalizmu. “Razumna osobe ne može prihvatiti da bude samo sredstvo, kotačić mehaničke cjeline, lišena svake nutarnje vrijednosti.”²⁶

Polazeći od prvih zapovijedi Dekaloga “Ja sam Jahve, Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva. Nemoj imati drugih bogova uz mene. Ne pravi sebi lika ni oblića bilo čega što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zemljom. Ne kla-

²³ S. L., Književnost, 255.

²⁴ SUBOTIĆ, Pisma jednom bogoslovu, 150. Sveta Stolica je 14. ožujka 1937. osudila nacionalsocijalizam enciklikom *Mit brennender Sorge*, a 19. ožujka 1937. komunizam enciklikom *Divini Redemptoris*. Uslijedila je 28. ožujka 1937. enciklika *Firmissimam constantiam*, koja se ovdje spominje u svojoj španjolskoj verziji *Nos es muy conocida*. U njoj papa Pio XI. opisuje teško stanje meksičkih katolika pod antiklerikalnim i antikatoličkim revolucionarnim režimom. O tome je već ranije progovorio u enciklikama *Iniquis Afflictisque* (18. 11. 1926.) i *Acerba Animi* (29. 9. 1932.).

²⁵ KUNIČIĆ, Komunizam i religija, 246–251.

²⁶ KUNIČIĆ, Na obranu ličnosti, 134.

njaj im se niti im služi” (Izl 20,2-5a), kojim se vjernicima zabranjuje stavljanje bilo koje stvarnosti na božansku razinu te njezino štovanje, Hijacint Bošković izravno je hrvatskim vjernicima poručio kako je “do božanstva izdigao marksizam čovječstvo, Mussolini narodnost a Hitler rasu”. On to naziva idolopoklonstvom te upozorava kako svaki koji pristaje uz spomenute ideologije “nije katolik”²⁷. Bošković također ukazuje na “lakoumnost onih koji bi bili kadri izazvati pokolj svoga i tuđega naroda da pod svoju vlast dobiju ili zadrže nekoliko podanika”²⁸.

Nacionalsocijalistička interpretacija Nietzscheova naučavanja o “nadčovjeku” postala je ideološkom podlogom učenju o nadmoći njemačke nacije. S ciljem genetskog poboljšanja stanovništva Reicha nacisti su 14. srpnja 1933. donijeli *Zakon o nasljednim bolestima* na temelju kojega su stotine tisuća ljudi podvrgnute prisilnoj sterilizaciji, a 1939. godine počela su i ubojstva osoba s invaliditetom.²⁹ Upoznat sa spomenutom praksom Jordan Kuničić, vrlo oštro piše protiv htijenja “po kojem bi nesavršena, bolesna bića imala iščeznuti s lica zemlje, a ostaviti mjesto za razvoj nadljudi“, nazivajući to “pravim atentatom na sve što je istinito i plemenito”.³⁰

Hijacint Bošković svjestan kako je “obilježje našega vremena potpuni radikalizam. Bez dugog razmišljanja, bez ikakvog opreza, bez razumskog opravdanja čovjek se današnjeg vremena podaje svojim idolima potpuno i totalitarno, pa ide u krajnje ekstreme”, pita se “Hoće li komunizam poplaviti Evropu, hoće li Hitler zavesti svojim teorijama kršćanski Zapad?”³¹

Unatoč sve jasnijem odgovoru na spomenute upite uredništvo *Duhovnog života* nije se predavalo u svojoj informativnoj i formativnoj zadaći čitateljstva. “Stojimo na granici novoga doba: stari sistemi propadaju, forme društvenog poretka današnjeg vremena ne zadovoljavaju... U traganju za oblicima novoga društvenog poretka čovjek bi mogao lako da pogreši... Ako liberalizam nije održiv, ako sistem prošloga vijeka propadne, to ne znači da su ispravni pokreti već samom tom činjenicom što obračunavaju s liberalizmom... što i u ovom slučaju polazi u zablude, podavajući se previše fašističkim i totalitarističkim tendencijama, koje se kose s katoličkim naziranjem. Jer nastojanja da se sve apsorpira u državi, nije samo nepravedno s političkog nego i s moralnog stanovišta, koje ne dozvoljava da se lične slobode pojedinca uništi.”³² O istoj temi progovara i Zlatan Plenković, ukazujući na presudnu ulogu slobodnog i samosvjesnog pojedinca “pogotovo onda kada zajednica kojoj pripada opsjedne jedna misao i orijentacija; onda kad se on kao sugestiran utopi u jednoj velikoj misli, raspline i izgubi u valovima struje. U tom slučaju čovjek prestaje misliti i osjećati vlastitom dušom; nesvjesno se pokorava zajedničkoj duši i osjećajima zajednice, koji su upriličeni za prosječno shvaćanje i osjećanje. Zajednica tada upravo boluje od zaraze, sklona je sugestivnosti i skrajnostima. Razum uzmiče pred osjećajem, a volja pred robovanjem... Jer svi jednako misle, jer se svi pokoravaju struji, nitko se ne

²⁷ BOŠKOVIĆ, Najprije katolik, 196.

²⁸ BOŠKOVIĆ, Mir Božji, 379.

²⁹ LÜPKE – SCHVARZ – LOHINSKI, Nacistička opsjednutost čistom i zdravom rasom: eugenika i eutanazija.

³⁰ KUNIČIĆ, Uvijek nova zapovijed, 205.

³¹ UREDNIŠTVO, Poslije deset godina, 2–3.

³² BOŠKOVIĆ, Književnost, 191–192.

osjeća odgovornim. Zato se događa da vjeruju u nešto u što pojedinac ne bi vjerovao, da se radi ono što ne bi pojedinac vlastitim razborom odobrio. To su krvave stranice povijesti.”³³

Čak i nakon što se pokazalo kako je stari sustav propao i da se u spomenutom “traganju za oblicima novoga društvenog poretka” krenulo oružanim putem te da je započeto pisanje “krvavih stranica povijesti” časopis *Duhovni život* svojim čitateljima nudi optimističnu viziju budućnosti kroz prijevod članka Jacquesa Maritaina iz revije *La vie intellectuelle*, pod naslovom *Evropa neće propasti*. Veliki francuski mislilac za komunizam i nacizam kaže da se “radi o dvama suprotnim oblicima istoga zla, o dvama rogovima istoga đavla”. U svome filozofskom promišljanju Maritain ne skriva stvarno socijalno stanje, ali zaključuje kako “civilizacija umire samo u času kad izda samu sebe” što u Europi nije slučaj te dodaje “ma kako teška kušnja, ona neće biti tragedija, nego žrtva; svršetak tragedije je smrt, a svršetak žrtve spas i uskrsnuće”, te poentira riječima “Ali Hitler neće pobijediti”.³⁴ Budući da se situacija u svijetu stubokom promijenila, a među Hrvatima je bilo sve više onih koji nisu bili suglasni s Maritainovim zaključkom o Hitleru, Hijacint Bošković je odlučno ponovio kako se “ne smijemo... zvesti momentalnim uspjesima sile, jer će doći čas kad će pravda konačno triumfirati. Samo će istina i pravda dati slobodu našem narodu, ona istina i pravda koja se čuva da poistovjeti državu s konačnim ciljem čovjeka.”³⁵

U kontekstu takva zaključivanja ne iznenađuje nas da osnutak Nezavisne Države Hrvatske 1941. godine nije ni jednom riječju spomenut ni na jednoj stranici *Duhovnoga života*. Ta je šutnja izuzetno znakovita ako se sjetimo kako se Slavko Kvaternik pri činu proglašenja koristio teološkim rječnikom, ističući između ostaloga kako je “Božja providnost” odredila da “pred dan Uskrsnuća Božjeg Sina uskrsne i naša Nezavisna Hrvatska Država”. Usto, iako je pristajao uz fašistički model totalitarne države, oponašajući režime Italije, Njemačke i Španjolske, poglavnik NDH Ante Pavelić razlikovao se od njihovih vođa u smislu da se “predstavljao pobožnim i praktičnim katolikom”, koji je obećavao vjernost Svetoj Stolici i uspostavljanje državnog uređenja na evanđeoskim principima, što mu je donijelo barem početnu podršku dobrog dijela klera, a kod pojedinaca i oduševljenje.³⁶

Usudimo se ustvrditi kako je Hijacint Bošković u svojoj ranije objavljenoj knjizi *Filozofski izvori fašizma i nacionalsocijalizma* jasno objelodanio svoje stavove o spomenutim ideologijama pa je vezivanje NDH uz njih promatrao kao izdaju hrvatskoga katoličkoga identiteta.³⁷

Tako već tijekom 1940. godine u reviji čitamo jasnu pouku kako “kršćanin ne može i ne će, iz kršćanskog osjećaja, da vrijeđa Židove i rasu, iz koje je rođen Krist, na moderan i pognanski način”³⁸, a nakon ustanove NDH u *Duhovnom životu* objavljen je cjelovit prijevod knjižice *Ljudi moja braća* istaknutoga francuskog filozofa i teologa Antonina Dalmacea Sertillangesa.³⁹ Knjižica, koja nastoji opravdati svoj naslov i dokazati međusobno bratstvo

³³ PLENKOVIĆ, Tko vlada događajima, 136.

³⁴ MARITAIN, Europa neće propasti, 57–60.

³⁵ BOŠKOVIĆ, Kolektivni egoizam, 122.

³⁶ BANAC, Hrvati i Crkva. Kratka povijest hrvatskog katoličanstva u modernosti, 85–86.

³⁷ BOŠKOVIĆ, *Filozofski izvori fašizma i nacionalnog socijalizma*.

³⁸ ČEPULIĆ, Braća Tharaud, Maritain i Izrael, 177–178.

³⁹ SERTILLANGES, Ljudi moja braća, 225–280.

u ravnoteži “između društvenog instinkta i bezobzirne privrženosti nama samima” sastoji se od triju poglavlja od kojih je prvo uvodno, drugo je naslovljeno *Prijatelji i rodbina*, a treće *Mržnja*. Iako je cijela knjižica napisana u stilu osobnog duhovnog vodiča, pobožnom katoliku pažljivim iščitavanjem nailazi se na brojne poruke koje su oprečne tadašnjem ratnom ozračju i sustavima temeljenim na nacionalnom ili rasnom principu.

Istina, u jednom od zadnjih brojeva časopisa, čija je daljnja sudbina već bila dovedena u pitanje u rubrici *Književni pregled*, predstavljena je knjiga Ante Pavelića *Strahote zabluda* o komunizmu i boljševizmu. Autor inicijala A. D. hvali dalekovidnost političara koji je već godinama unaprijed predvidio neminovnost sukoba “čitave Evrope kao takove s azijskim komunizmom” te zaključuje kako se “radi toga predstavlja Poglavljenik ne samo kao politički vođa naroda, nego i kao veliki učitelj; a knjiga sama ima trajnu vrijednost i dolazi nam baš u najzgodniji čas”.⁴⁰ Nismo sigurni treba li u tom prilogu gledati pokušaj uredništva za približavanjem vlastima kako bi osigurali budućnost revije ili jednostavno nemogućnost oduprijeti se objavljivanju tako napisanog priloga u ozračju diktature. Znakovito je da autora inicijala ne nalazimo ni u jednom drugom prilogu tijekom cjelokupnog izlaženja časopisa.

Prešutno prelaženje preko osnutka NDH bilo bi pogrešno protumačiti kao anacionalno ili čak antinacionalno raspoloženje Boškovića i njegovih suradnika jer su uvodni članci dvaju brojeva *Duhovnoga života* iz 1941. godine posvećeni jubileju 1300. obljetnice prvih veza Hrvata i Svete Stolice.

Prvi od njih *Godina radosti. Uz hrvatski jubilej* napisao je u stilu panegirika dominikanac Karlo Žanić. U zanosnom emocionalnom naboju na samom početku podsjeća na “kame-nu česmu, krstionicu kneza Višeslava, u kojoj je uklesan tropleterni stari hrvatski križ” prema kojoj koračaju Hrvati. “Ide rod naš zanesen općim migracionim valom, ali uvijek pod rukom Providnosti Božje, i po nedokučivim planovima Vječnoga Uma pridružuje se vrlo rano dugačkoj povorci naroda, koji se uspinju na Sion milosti i vjere, da se pokloni novom, pravom i božanskom Kralju.”⁴¹ Nakon romansiranog povijesnog prikaza i novelističkog teološkog promišljanja spomenute obljetnice autor na koncu izražava želju, očito vezanu uz novonastali državopravni poredak “da se u obnovljenoj i slobodnoj domovini otresemo bilo kojeg vlastitog ili tudjeg nameta laži i sramote, pa da nam čestitost i poštenje narodno niko ne crni, a istina i pravda slave pobjedu”.⁴²

Uvodno promišljanje idućeg broja napisao je prof. dr. Andrija Živković, koji je godinu dana ranije završio službu rektora Sveučilišta u Zagrebu. Članak *Hrvatska jubilarna godina* njegov je jedini prilog u časopisu *Duhovni život*. Živković za razliku od Žanića piše u stilu sveučilišnog nastavnika koji na jasan način želi prenijeti znanje svojim čitateljima. Stoga najprije objašnjava kako je “u našoj štampi bilo i pogriješnih izvještaja, biva, da slavimo 1300-godišnji jubilej pokrštenja Hrvata. To je krivo. Mi ovoj godini slavimo 1300-godišnji spomen na prve povijesne veze Hrvata sa sv. Stolicom u Rimu, preko kojih smo došli do pokrštenja.”⁴³ Iznoseći povijesni pregled tih odnosa zaključuje da “činjenici

⁴⁰ A. D., Dr. Ante Pavelić: *Strahote zabluda*, 63–64.

⁴¹ ŽANIĆ, *Godina radosti. Uz hrvatski jubilej*, 65–66.

⁴² *Isto*, 77.

⁴³ ŽIVKOVIĆ, *Hrvatska jubilarna godina*, 129.

koju kao jubilarni spomen ove godine slavimo, imamo zahvaliti, prvo: da smo postali kršćani, drugo: da smo ostali Hrvati”.⁴⁴ Sustavno tumačeći ta dva zaključka dolazi do suvremenog stanja hrvatskoga društva za koje ne nalazi riječi pohvale. “Da se ne gubim u povijesnim sjećanjima, ja ću za čas svratiti vašu misao na tužnu sadašnjicu, koju proživljavamo. Ona vam je slika otuđenja i otpada od zasada kršćanstva: tko se mača laća, rekao je Krist, od mača će i poginuti...! Hrvati kao vjerni kršćani katolici nisu nikada mača trgli da otimaju i podjarmljuju, nego samo i isključivo da obrane sebe i svoje. Pa kad se nakon krvavih dana ovo suvremeno jadno čovječanstvo smiri, u dubini će svojih duša uzdisati i s teškim prijekorom spominjati one, koji ga uvališe u ovu beskrajnu bijedu i bol, ne shvaćajući ni kršćanstva ni duha njegova!”⁴⁵

Protivno kršćanskom duhu, ustaške su vlasti po uzoru na Njemačku 30. travnja 1941. godine donijele *Zakonsku odredbu o državljanstvu*, *Zakonsku odredbu o rasnoj pripadnosti* i *Zakonsku odredbu o zaštiti arijske krvi i časti hrvatskog naroda* te 4. lipnja iste godine *Zakonsku odredbu o zaštiti narodne i arijske kulture hrvatskog naroda* te druge propise kojima su osobito bili pogođeni Židovi i Romi.⁴⁶ U *Duhovnom životu* vrlo brzo nailazimo na jasnu kritiku takvih odredaba. “Jednakost naroda logično se izvodi iz međusobne jednakosti pojedinaca. Svi ljudi imaju istu ljudsku narav i više-manje jednake sposobnosti. Svi smo sinovi jednog oca Adama; svi smo jednaki, svi ravnopravni. Rasa i jezik ne tvore vrsne razlike među ljudima. Različite rase i jezici upotpunjuju cjelinu ljudskog roda i daju joj ljepotu šarolikosti. Zahtjev da se ljudi okupljaju oko iste rase i jezika i da imaju posebni državni život isključujući drugu rasu i jezik isprazna je i protuprirodna besmislica. Povijest je učiteljica života, a ona nas uči, da su baš sposobni europski narodi proistekli iz mješavine različitih rasa. I seoba je naroda bila potrebna, da se podmlade tadanji izživjeli narodi svjetskog rimskog carstva.”⁴⁷ Jednako tako se ističe opasnost od pokušaja stvaranja “čistih etničkih jedinica” uz poticaj da jednom “kad se sutra smire duhovi i kad se opet nad Evropom pokažu dugine boje i ljudi opaze, kako su daleko pošli od sebe, od svoje duše, od svog višeg poziva, trebat će odgovorni faktori misliti i na to, da pred prazne duše podanika, stave hranu za utaženje ljudskog glada... Samo će tada pojedinac i društvo naći sebe, svoj mir i svoje zadovoljstvo. Kud sreće, kad bi to bila cijena za tolike prolivene krvi.”⁴⁸

Hijacint Bošković u uvodnom članku pretposljednjeg broja časopisa poprilično je otvoreno kritizirao ranije spomenuti kolektivni mentalitet vezan uz sve totalitarne režime. “Mjesto da se razbacujemo bučnim programom obnove društva, bilo bi bolje da se stavimo na obnovu pojedinca, u prvom redu obnovu nas samih. Mi danas trpimo od kolektivnog mentaliteta: sve gledamo u prizmi skupine, a ne vidimo više pojedinca. Problem osobe kao da ne postoji za nas. Ako nas spopadne zlo okrivljujemo društvo; ako je dobro zahvaljujemo društvu. Ako hoćemo nešto podignuti, zaboravljamo na pojedince, a prihvaćamo se kolektiva. Međutim, svako zlo dolazi od pojedinca. Tiranija, ropstvo, bijeda i slične vanjske sile škode čovjeku samo ako mi dademo svoj pristanak. Zato bismo ih mogli

⁴⁴ *Isto*, 132.

⁴⁵ *Isto*, 134.

⁴⁶ *Zakoni. Zakonske odredbe i naredbe, I. i II.*

⁴⁷ KORAC, *Mir je djelo pravde*, 93–94.

⁴⁸ ETEROVIĆ, *Gladni Krista*, 18–19.

nazvati pravim imenom podlosti, neobuzdane strasti, pohlepe i zle navike. Protiv njih se možemo ograditi samo dobrotom i savjesnošću pojedinaca. Također i blagostanje i napredak ne dolaze od kolektiva kao takvog, nego od udruženih pojedinaca. Konačno kolektiv bez izgrađenih osoba nije ništa. To je fikcija koja nema stvarnosti. Raditi na blagostanju kolektiva, a zapostavljati pojedinca, znači izgrađivati na pijesku. Država, kao i svaka zajednica, sastavljena je od pojedinaca. Štoviše, država služi osobi. Nije osoba za državu, nego država za osobu.”⁴⁹

U Uvodniku posljednjeg broja časopisa, nakon što je već najavio njegovo gašenje, isti autor ističe kako je “um izgubio direktivu i prepustio je slijepom instinktu i strastima. Znak dekadance razumnosti vidno se pokazuje u današnjoj vrlo značajnoj pojavi masovnog raspoloženja. Upravo je žalosno vidjeti kako se ta uzvišena bića obdarena zdravim kritičkim razumom, slijepo svrstavaju u mase. Kad ne bi tu bilo strasti, rekli bismo da su pitome ovce koje slušaju svoga pastira, mislim svoga vođu. Ljudi su postali robovi neke riječi, neke fraze, neke ideologije. Ta ideologija je kadra da okupi oko sebe cijeli jedan narod, frapira sve ličnosti, zanese sve duhove da ne postoji mogućnost kritike i hladnog rasuđivanja. Uopće diskusija je isključena. Kaže se da nije vrijeme kritike i diskusije kad na glavom gori krov. A zaboravlja se da ja baš ta panika očiti znak da čovjek gubi glavu, i da bi baš u tom momentu bilo najdragocjenije zdravo i hladno prosuđivanje... Pragmatizam je oduzeo istini apsolutnu vrijednost i podredio je praktičnom cilju... Istina je postala samo ono što konvenira. Tako je nastao sukob između biti i spoznati. Civilizacija bira volju na račun istine! Krv i tlo na račun humanosti; biti na račun spoznati.”⁵⁰

Unatoč snazi poruke ranije napisanih riječi, Bošković se nije prepustio pesimizmu. U svoime posljednjem članku objavljenom u ovom časopisu pod naslovom *Budućnost zapadne kulture* on ističe kako “stojimo na stajalištu da je danas veliko zlo, ali ipak vedro možemo gledati na budućnost”. Pozivajući se na istaknutog ruskog ideologa katolicizma Piotra Jakovljeviča Čaadajeva, zaključuje kako “Evropa neće propasti”.⁵¹ U kontekstu promatranja političkog diskursa časopisa *Duhovni život* čini se vrlo znakovitim citiranje filozofa koji nalazi “u sintezi evropskog i azijskog načela (Zapada i Istoka) ideološku osnovku za nov i savršeniji sveljudski poredak”.⁵²

Tomu u prilog idu i osobe koje su u posljednjim godinama izlaženja časopisa predstavljene u rubrici Uzori. Znakovito je da se uglavnom radi o Slavenima koji su obilježili 19. i 20. stoljeće svojim prijelazom na katoličanstvo ili aktivnim djelovanjem u Katoličkoj Crkvi (Marija Terezija Ledochowska, Vladimir Solovjev, Marko Tvrđić, Miljenko Radunić i Eugen Kvaternik). Ukazivanje na duhovne vrijednosti slavenskih naroda, u vremenu kad se podrijetlo Hrvata tražilo u drugim teorijama, svakako je bila politička poruka.

U rubrici Ideje i pokreti posljednjega broja daje se svojevrsan odgovor na narav prestanka izlaženja časopisa. “U povijesti čovječanstva uvijek se je događalo, da je čisti i veliki karakter stvarao djela udivljenja. Pa i onda kada ga divlji ljudi progone i preziru, klanjaju se u svojoj nutрини njegovoj veličini i uzvišenosti.... Nikakav bijeli rat, nikakav crveni rat,

⁴⁹ BOŠKOVIĆ, Lična obnova, 67.

⁵⁰ BOŠKOVIĆ, Kriza ličnosti, 148–152.

⁵¹ BOŠKOVIĆ, *Budućnost zapadne kulture*, 180.

⁵² BADALIĆ, Čaadajev, Piotr Jakovljevič, 177.

nikakav rat živaca neće moći uzdrmati tog čovjeka, jer je mir Božji koji prebiva u njegovom srcu jači do svih ratova.”⁵³

Na koncu, svojevrсна politička poruka može se pronaći također u načinu pisanja u *Duhovnom životu*. Unatoč *Zakonskoj odredbi o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu* od 14. kolovoza 1941. godine, prema kojoj je propisana upotreba korijenskog pravopisa, on u toj reviji nije nikada uporabljen. Mora se priznati kako je jezična prilagodba na svim razinama tekla sporo pa se ne usuđujemo donositi presnažne zaključke iz te činjenice. Naime, Povjerenstvo za sastavljanje pravila za korijenski pravopis prvi pregled tih pravila objavilo je tek 1942. godine kao *Koriensko pisanje*, a izrada pravopisa potrajala je do 1944. godine, kada je tiskan *Hrvatski pravopis* autora Franje Cipre i Adolfa Bratoljuba Klaića.⁵⁴ Časopis *Duhovni život* u međuvremenu je prestao izlaziti.

Zaključno

Tematski obuhvaćajući i kritički propitujući razna područja crkvenog i društvenog života časopis *Duhovni život* nije ostao po strani ni na političkom polju u turbulentnim vremenima tijekom kojih se stubokom mijenjao državnopravni okvir ne samo hrvatskih zemalja nego i cijele Europe. Stoga smo u radu na temelju analize svih objavljenih priloga u ovoj reviji predstavili politički diskurs njezinih urednika i suradnika koji ju je učinio društveno relevantnom te pokazali kako se upravo na tom području nalazi razlog prestanka njezina izlaženja.

U skladu s kršćanskim načelima dominikanci su u svojoj uređivačkoj politici časopisa osobito bili kritični prema totalitarnim ideologijama koje su 20-ih i 30-ih godina prošloga stoljeća uspjele uspostaviti vlastite režime, dokidajući politički pluralizam i slobodu mišljenja, vladajući terorom i oslanjajući se na psihologiju i promidžbu mržnje prema svima koje se smatralo drukčijima. S druge strane, ustaška vlast novouspostavljene Nezavisne Države Hrvatske vezala je svoju sudbinu uz budućnost takvih ideologija i pripadajućih im režima pa se revija *Duhovni život* nije uklapala u njezinu službenu politiku i kolektivistički duh vremena. Našla se na suprotnoj strani društvenog spektra te je uskoro postala nepoželjna. Stoga, unatoč službenom objašnjenju ugasnuća “radi nestašice papira”, zaključujemo kako je veći problem bio sadržaj onoga što je na papiru otisnuto od njegove stvarne nestašice. Tako je politički diskurs toga glasila uvelike bio razlog njegove relevantnosti, ali i stvarni uzrok njegova nestanka.

⁵³ K. S., Čovjek vjere, 212.

⁵⁴ Usp. SAMARDŽIJA, *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, 31–125.

SUMMARY

POLITICAL DISCOURSE IN THE JOURNAL DUHOVNI ŽIVOT (1929–1942)

In 1929, the Dominican friars of the Dalmatian Dominican Province of the Annunciation of the Blessed Virgin Mary founded the publishing house Istina in their monastery of the Queen of the Holy Rosary in Zagreb. Within this institution, they published the journals Duhovni život, Gospina krunica, and Kalendar Gospine krunice, as well as books of ascetic and philosophical-theological content. Among these publications, the ascetic-mystical journal Duhovni život held a special place, appearing six times a year between 1929 and 1942, with a circulation ranging from 1,000 to 3,600 copies. The journal attracted numerous contributors who shaped Croatian Catholicism in the first half of the 20th century, as well as readers from various social strata, making it a reflection of Dominican thought among Croatians. Thematically, it encompassed and critically examined various aspects of ecclesiastical and social life, inevitably engaging with political issues during a turbulent period marked by profound transformations in the constitutional framework of both Croatian lands and Europe as a whole.

Guided by Christian principles, the Dominican editors of the journal could not remain silent in the face of totalitarian ideologies that had established their own regimes and sought to eliminate dissenting views. This study undertakes an analysis of all published contributions in Duhovni život to present the political discourse of its editors and contributors, demonstrating how this discourse rendered the journal socially relevant but also led to its discontinuation. As the newly established Independent State of Croatia aligned itself with the fate of the aforementioned ideologies and their associated regimes, Duhovni život did not conform to the collectivist spirit of the time but instead positioned itself on the opposite side of the societal spectrum, soon becoming undesirable. Consequently, despite the official explanation attributing the journal's cessation to a "paper shortage" this study concludes that the greater issue for the authorities was not the actual scarcity of paper but rather the content printed on it. Thus, the political discourse of this periodical was both its vital force and the true cause of its disappearance.

KEY WORDS: Dominicans, Hijacint Bošković, publishing house Istina, magazine Duhovni život, politics, totalitarian regimes

Arhivska građa

Arhiv Hrvatske dominikanske provincije, Zagreb, Fond Dominikanska naklada “Istina”.

Popis literature

- A. D. Dr. Ante Pavelić: Strahote zabluda. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 14 (1942.) 1: 63–64.
- BADALIĆ, Josip. Čaadajev, Piotr Jakovljevič. U: *Hrvatska enciklopedija (1941. – 1945.)*. Sv. 4. Zagreb: Naklada Hrvatskog bibliografskog izdavačkog zavoda, 1942., 177.
- BANAC, Ivo. *Hrvati i Crkva. Kratka povijest hrvatskog katoličanstva u modernosti*. Zagreb: Profil Knjiga, 2013.
- BEDOUELLE, Guy. *Povijest Crkve*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2004.
- BONINO, Serge-Thomas. Le fondement doctrinal du projet Leonin: Aeterni Patris et la restaruration du thomisme. U: *Le pontificat de Léon XIII : renaissances du Saint-Siège?*. Ur. Philippe Levillain –, Jean-Marc Ticchi. Rome: Ecole française de Rome, 2006., 267–274.
- BOŠKOVIĆ, Hijacint. Budućnost zapadne kulture. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 14 (1942.) 4–6: 168–181.
- BOŠKOVIĆ, Hijacint. *Filozofski izvori fašizma i nacionalnog socijalizma*. Zagreb: Naklada vlastita – Senj, 1939.
- BOŠKOVIĆ, Hijacint. Književnost. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 11 (1939.) 3: 190–192.
- BOŠKOVIĆ, Hijacint. Kolektivni egoizam. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 12 (1940.) 2: 118–122.
- BOŠKOVIĆ, Hijacint. Kriza ličnosti. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 14 (1942.) 4–6: 145–154.
- BOŠKOVIĆ, Hijacint. Lična obnova. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 14 (1942.) 2–3: 65–69.
- BOŠKOVIĆ, Hijacint. Mir Božji. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 10 (1938.) 6: 379–381.
- BOŠKOVIĆ, Hijacint. Najprije katolik. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 10 (1938.) 4: 193–203.
- BOŠKOVIĆ, Hijacint. Više duha! *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 6 (1934.) 3: 129–139.
- ČEPULIĆ, Drago. Braća Tharaud, Maritain i Izreal. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 12 (1940.) 3: 176–184.
- DEVČIĆ, Ivan. Crkva i svijet medija: put od nepovjerenja do poziva na dijalog. *Riječki teološki časopis* 14 (2006.) 1: 5–25.
- Direktive Crkve, *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 6 (1934.) 3: 185–189.
- ETEROVIĆ, Hijacint. Gladni Krista. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 14 (1942.) 1: 15–20.

- HINNEBUSCH, William A. *Dominikanci. Kratka povijest Reda*. Zagreb: Hrvatska dominikanska provincija – Nakladni zavod Globus, 1997.
- K. S., Čovjek vjere. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 14 (1942.) 4–6: 211–212.
- KEŠINA, Ivan. Značaj enciklike *Aeterni Patris* za obnovu tomističke filozofije u 19. i 20. stoljeću. *Obnovljeni život* 56 (2001.) 2: 219–228.
- KORAĆ, Branimir. Mir je djelo pravde. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 14 (1942.) 2–3: 92–98.
- KUNIČIĆ, Jordan. Komunizam i religija. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 9 (1937.) 4: 246–251.
- KUNIČIĆ, Jordan. Na obranu ličnosti, *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 10 (1938.) 3: 132–138.
- KUNIČIĆ, Jordan. Obnova duha i socijalnog poretka. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 6 (1934.) 2: 80–89.
- KUNIČIĆ, Jordan. Uvijek nova zapovijed. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 10 (1938.) 4: 204–210.
- LEBEDINA, Sibe. Duhovni pokret kod Čeha. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 1 (1929.) 1: 53–56.
- LÜPKE – SCHVARZ, Marc – LOHINSKI, Tihana. Nacistička opsjednutost čistom i zdravom rasom: eugenika i eutanazija. U: <https://www.dw.com/hr/nacisti%C4%8Dka-opsjednutost-%C4%8Distom-i-zdravom-rasom-eugenika-i-eutanazija/a-16945676> (pristupljeno 21. listopada 2024.)
- MARITAIN, Jacques. Europa neće propasti. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 12 (1940.) 1: 57–60.
- PIO XI. Non abbiamo bisogno. U: https://www.vatican.va/content/pius-xi/it/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310629_non-abbiamo-bisogno.html (pristupljeno 21. listopada 2024.)
- PIO XI. Qui arcano. Nuncium Radiophonicum. *Acta Apostolicae Sedis* 23 (1931.) 3: 65–70.
- PLENKOVIĆ, Zlatan. Tko vlada događajima. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 14 (1942.) 2–3: 135–138.
- RADELJ, Petar Marija. Bibliografija časopisa “Duhovni život” (1929–1942). *Bogoslov-ska smotra* 63 (1993.) 1–2: 230–250.
- SAMARDŽIJA, Marko. *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2008.
- SERTILLANGES, Antonin-Dalmace. Ljudi moja braća. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 13 (1941.) 5–6: 225–280.
- S. L. Književnost. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 6 (1934.) 3: 254–256.
- SUBOTIĆ, N(edjeljko). Pisma jednom bogoslovu. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 9 (1937.) 3: 149–156.
- ŠANJEK, Franjo. *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1996.

- TRIER, W. K. Njemačka – Jugnedbewegung. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 1 (1929.) 1: 119–120.
- UREDNIŠTVO. Poslije deset godina. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 11 (1939.) 1: 1–4.
- Uvodna riječ. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 1 (1929.) 1: 1–3.
- VEREŠ, Tomo. Bošković, Hijacint. U: *Hrvatski biografski leksikon (1983–2024)*, mrežno izdanje. Zagreb: Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”. U: <https://hbl.lzmk.hr/clanak/boskovic-hijacint> (pristupljeno 20. listopada 2024.).
- Vie intellectuelle (La)*. *Dictionnaire biographique des frères prêcheurs*. U: <http://journals.openedition.org/dominicains/1366> (pristupljeno 20. listopada 2024.).
- Vie spirituelle (La)*. *Dictionnaire biographique des frères prêcheurs*. U: <http://journals.openedition.org/dominicains/1367> (pristupljeno 20. listopada 2024.).
- Zakoni. Zakonske odredbe i naredbe I. i II.* Ur. A. Mataić, Zagreb: Knjižara St. Kugli, 1941.
- ŽANIĆ, Karlo. Godina radosti. Uz hrvatski jubilej. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 13 (1941.) 2: 65–78.
- ŽIVKOVIĆ, Andrija. Hrvatska jubilarna godina. *Duhovni život. Asketsko-mistička revija* 13 (1941.) 3–4: 129–138.